

HAVEGLÆDER

— efterår 2021 —

Storkenæb
- gartnerens favoritter

Efterårets
naturlige have

Sammen er vi smukke

Det spiselige hegn

Plant buske og små træer, som du kan høste sunde frugter fra

Indhold

4 Dyrk selv

Mange af køkkenhavens grøntsager er spist, mens andre forsyner os med friske vitaminer længe endnu. Læs her om det, der kan blive stående i køkkenhaven, og hvad du kan fylde de tomme rækker ud med.

6 Vis mig noget nyt

En helt ny type prærie græs har krydset Atlanten, og den skal du glæde dig til at lære at kende. Der er også nye sorter af alunrod, en lækker syrenblomstrende hortensia til krukken og en ny sort af septemberblå.

8 Storkenæb – gartnerens favoritter

Bodil, Henrik, Erik, Victor og Jane giver deres bud på storkenæb, de synes er rigtig gode til haven. Se hvilke storkenæb, der egner sig til stenbedet og trug, som bunddækkende planter, dem der snor sig og dem til kant og i bedet.

14 Havedammens vedligeholdelse

Det kan virke enkelt at grave en dam og fylde den med vand, men det kræver bl.a. planter at få den biologiske ligevægt i balance. Læs med her, hvordan du lykkes med havedammen.

16 Det spiselige hegn

Der er mange fordele ved at plante et spiseligt hegn. Det er let at passe, du får mange flotte årstidsudtryk, og så kan du høste af planterne eller lade havens fugle nyde godt af frugterne.

20 Sammen er vi smukke

Efteråret byder på blomsterløg, som skal lægges i jorden nu og først nydes til foråret. Når du kombinerer blomsterløg og planter, får du dels længere blomstring og dels et bed, der ikke kræver ret megen pasning.

24 Krible krable i kvasbunken

Er du lidt naturforskrækket? Lær havens insekter bedre at kende – det hjælper, hvis du ikke er helt vild med det, der krible-krabler.

26 Efterårets blomster til den naturlige have

Fortsæt det naturlige tema i din have her mod efteråret og plant nogle af de planter, som vi beskriver på disse sider. Husk at finde ud af, om dit bed ligger solrigt, er fugtigt eller skyggefuldt – det afgør nemlig, hvilke planter, der er bedst egnede.

30 Mad over bål

Er du frisk på at lave en frokostæggekage eller koge en nærende grøntsagssuppe i det fri? Der skal ikke så meget til for at supplere snobrødsbagningen med mad over bål, og bålet samler os på en helt særlig måde.

31 Plant et unikt træ

Savner du flotte høstfarver i din have, så kig med her, når vi gennemgår ambratræets fortræffeligheder. Træet passer til de fleste haver og hører blandt dem, der har allermest knald på høstfarverne.

Velkommen til Haveglæder

Magasinet som giver inspiration, viden og løsninger til haven.

Så blev det, ifølge kalenderen, efterår, men vejret er stadig lunt og solrigt med en himmel så blå. Æbler, pærer og blomster begynder at modne. Jeg holder meget af blomster og pærer – i det hele taget af sød frugt. Stigen er placeret i blommetræet, så jeg kan nå helt ud til blomsterne på grenenes spidser; men jeg stiger kun op for at plukke dem om morgenen og aftenen, når gedefladerne er knapt så aktive, og jeg fylder nemt en skål med de lilla blomster. Indrømmet, jeg skal stadig begrænse mig, så jeg ikke spiser så mange blomster, at jeg får mavepine. Blomster smager himmelsk lige fra træet, men er også gode til kager og marmelade. Jeg holder meget af de hele syltede med kanel og nelliker til vinterens gammeldags oksesteg.

Det er også tiden til at høste bær og hyben i skovhegnene, hvis man da ikke selv har fået plantet f.eks. brombær i egen have. Personligt kan jeg bedst lide de vilde brombær, men det er unægteligt nemmere at høste dem i haven (uden torne) og bærrene er noget større. Efteråret er sanketid, men det er også årstiden, hvor man får glæde af køkkenhavens mange afgrøder. Porrer, rødbeder, gulerødder, pastinak, selleri og diverse kåltyper er nemme at få plads til i den daglige madlavning.

Sidste år oplevede vi et drama i kålrækkerne. Vi havde gødet og passet kålene efter alle kunstens regler. Dækket dem med insektnet for at undgå kålsommerfuglenes larver, og midt i august struttet de kålplanterne af så megen sundhed og grokraft, at de voksede vandret under nettet. Derfor fjernede vi insektnettet. Jeg så godt et par kålsommerfugle flyve rundt i køkkenhaven de efterfølgende dage, men de er smukke, så pyt. Vi havde også andet at tænke på, for forårets konfirmation var flyttet til d. 25. august, og det var her dramaet blev afsløret. Hjemvendt fra festen i forsamlingshuset, gik gæsterne rundt med en kop kaffe i haven, og rapporteringen fra køkkenhaven nåede hurtigt resten af selskabet. Alle kålplanter var levende. Det myldrede med kålsommerfuglelarver, og de tidligere så stolte og store kålplanter var reduceret til en stok med nogle bladriper på. Læren er, hold godt øje med larver i kålplanter og køb et net, der er så stort, at det kan dække kålplanterne, indtil de er færdigudvoksede. Det skal lige siges, at de helt afpillede kålplanter overlevede angrebet og voksede ufortrødent videre, da larverne havde spist færdig.

Efteråret er en god årstid at plante i. Planter til hække er ofte barrodsplanter. Det vil sige, at de ikke bliver leveret i en potte, men typisk i et bundt med 25 planter uden jord. Ideelt set skal de plantes fra slutningen af oktober. Særligt er de lidt større planter som træer og buske, der har en stor rodklump, og derfor kan være svære at holde vandmættede, gode at plante her i efteråret. At plante et træ i haven er ikke svært. Det er nok sværere at vælge hvilket eller hvilke træer, det skal være. Haveglæder har i hvert nummer her i 2021 beskrevet et spændende træ. I de to forårsnumre var det sydbøgen og tulipantræet. I sommernummeret var det ambratræet, og i dette nummer er det mispel. Alle fire er velegnede til mindre haver, og alle er med gode høstfarver og spændende vækstform. I artiklen om Axel Olsen i forårsnummeret blev tempeltræet, duettræet, sumpcypres, mammuttræet og kinesisk vingevalnød beskrevet. På nær vingevalnøddetræet, så er de alle velegnede til danske haver. Vingevalnød kræver en meget stor have. Mange tøver med at plante træer i haven, men træer giver haven struktur og er nyttige for havens dyreliv. Deres skyggegivende evne i sommeren hjælper os i hedeølgen, og senere på efteråret prydes de af smukke gyldne høstfarver. I vores have har vi forskellige træer, og vi er glade for langt de fleste. En undtagelse er asketræet, da det smider frø alle vegne; og får vi ikke luget dem, mens de er små, så opdager vi pludselig små skove af asketræer i hjørner af haven, hvor vi ikke så tit kommer.

Selvom jeg i snart mange år har ønsket mig et mammuttræ, en vingevalnød, duettræet og mispel, har jeg ikke fået dem plantet. Det må være mit projekt her i efteråret, så jeg kan glæde mig over dem de næste mange år. Det er aldrig for sent at plante træer, for de står til de kommende generationer – og husk de binder CO₂!

Per Boisen Andersen

Per Boisen Andersen,
direktør for brancheforeningen Danske Havecentre

Haveglæder er meget mere end det magasin, du læser nu ...

Det er også WWW.HAVEGLÆDER.DK, hvor du kan blive endnu mere inspireret. Søg på artikler og videoer om emner, du gerne vil vide mere om. Her kan du også finde informationer om tusindvis af planter til haven, terrassen og altankassen. Du kan også melde dig til vores nyhedsbrev, hvor du får aktuelle tips og gode råd til havens gøremål – helt gratis.

Med dette ønsker vi, at din Haveglæde vil vokse og dine drømme gå i opfyldelse.

Følg os på

Udgiver www.danskehavecentre.dk

Fotos GAP Photos Ltd, England, Flora Info (PBA), Hortus Advising, Floradania, Colourbox.dk, Adobe Stock

Tekst Hortusadvising.dk ved Marianne Bachmann Andersen

Layout/tryk Grafisk Produktion Odense, www.gpo.dk

ISSN 2245-8190

ISSN 2245-8204 (online)

Dyrk selv

Forårets og sommerens haveliv i den spise-lige afdeling startede måske allerede i for-året, hvor du kunne trække rabarber og knække asparges og fra juni måned plukke jordbær stærkt forfulgt af de sødme-fulde hindbær, syrlige og vitaminrige solbær og ribs på perlerækker.

Du har måske stadig fornøjelsen af at gra-ve kartofler op – nu er de måske knapt så små og delikate, men nemme at tilberede med sprød skræl. Sensommeren byder også på sommersquash strimlet rå i nyhøstet grøn salat eller stegt på en varm grill på terrassen.

Nu kan du plukke dine egne tomater fra drivhuset eller på friland, og har du flittigt bundet agurkeplanterne op, så er der rig lej-lighed til at lave en frisk agurkesalat til kyl-lingestegen eller tzatziki til de græske fars-ruller – måske med en nyhøstet majs-kolbe som tilbehør.

Hvidløg, som du satte sidste efterår eller i det tidlige forår, skal trækkes af jorden for at tørre, og det samme gælder zitauerløg, rød-løg, skalotteløg og salatløg.

Forskellige typer af salat har du nok nydt i lang tid, og har du ikke fået sået/plantet

mere end et hold, så er du muligvis ved at løbe tør – eller resten er gået i stok. Ærter og bønner spises med stor fryd, og måske er der nok til, at du kan sylte eller fryse nog-le ned.

Her først på efteråret ser køkkenhaven lidt brugt ud. Nogle rækker af afgrøder er ryddet eller spist, andre bliver løbende hø-stet, mens andre områder er plantet til med grøntsager, som skal blive stående.

Dette skal blive stående

Grønkål, palmekål, broccoli, spidskål, hvid-og rødkål, rosenkål og savoykål skal vokse videre. Er spidskålshovederne store nok, så kan de med fordel høstes som de første. Du kan også nippe lidt grønkål af til salaten, og selvom du har høstet broccoli, så sætter de ofte nye buketter i sideskuddene. Når hove-derne på rosenkålstokken er store og faste,

så skær dem af i takt med, at du har brug for dem. Når du ikke at spise dem alle, inden frost og sne melder sin ankomst, så gør det ikke noget. Til gengæld skal du sørge for at høste hovedkålene – rødkål, hvidkål, savoy og spidskål, som ikke tåler frost i længere tid.

PS

Skulle du opleve, at kålsommerfuglens larver spiser af bladene, så behøver du ikke rydde planterne. Når larverne har spist sig mætte, begynder kålen at vokse igen.

Brug kålen til

Coleslaw

5 stilke grønkål
½ spidskål
2 aromatiske æbler
Peanuts

Dressing

2 dl surmælksprodukt (A 38 eller lign.)
3 spsk. æbleeddike
saft af ½ økologisk citron
1 spsk. honning
smag til med salt og peber

Rens og vask kålen og hak eller skær dem i fine stykker. Bland dem i en skål. Skær æblerne i små tern, bland dem i salaten, men lad lidt være til pynt. Tilsæt den sammenrørte dressing og pynt slutteligt af med æblestykker og peanuts.

Rodfrugter omfatter gulerødder, pastinak, persillerod, selleri, knudekål, jordskokker, ræddike, skorzonerod og rødbeder. Det er oplagt at høste af de lækre rodfrugter, når de begynder at få en god størrelse, men du skal endelig ikke trække alle gulerødder og grave jordskokkerne op nu. Alle rodfrugter kan sagtens tåle at stå i jorden, indtil det bliver så koldt, at jorden fryser – her er det kun jordskokker, som ikke tager skade af at blive liggende.

Brug rodfrugterne til...

Alt i et fad

Vask, rens og skræl rodfrugterne. Skær dem i lidt store mundrette bidder. Kom dem i en stor pose, hvor du hælder olivenolie ved. Massér olien godt omkring stykkerne. Hæld dem i et ovnfast fad, tilsæt evt. løg og hvidløg. Drys nu med timian, paprika, rosmarin eller hvad

du har lyst til. Salt og friskkværnet peber i de ønskede mængder. Bag i en 175 grader forvarmet ovn i ca. 30 – 40 min.

Hvis du skærer rodfrugterne i lidt mindre stykker, så har du en perfekt rodfrugtsbiks til et spejlæg.

Du kan fylde de tomme pladser ud med...

Salat

Er efteråret lunt og solrigt, så tager det ikke lang tid, før ny salat spirer frem og bliver stor nok til at høste. Dog vil salat, der danner hoveder have sværere ved at nå et godt slutresultat. Vælg derfor pluksalat, hvis du først får sået efter 1. september.

Hvidløg

Læg fed af hvidløg allerede her i efteråret. Det giver store flotte hvidløg, som du kan høste næste sommer. De skal ned i ca. 7 cm dybde og kan lægges med 10 cm mellem hver.

Spinat

Spinat skal enten sås meget tidligt i foråret eller i august. Planten går meget hurtigt i blomst, hvis temperaturen er for høj og daglængden lang. I august vil spinat spire og gro sig stor og frodig med masser af vitaminrige grønne blade.

Kurven til måltider fyldes nemt med friske dejligt aromatiske grøntsager, men hvad kan du gøre ved de tomme stykker?

Efterafgrøde/grøntafgrøde

Vil du spare tid og især tid med at holde ukrudtet nede i din køkkenhave, så er det en rigtig god idé at så en grøn efterafgrøde. Du kan finde frøblandinger eller rene frø af honningurt, boghvede og vikke. Køkkenhaven vil stå med mere eller mindre visne planter vinteren over.

Gevinsten ved at så efterafgrøde er:

- Jordens næringsstoffer lagres i grøntafgrøden og frigives først, når planterne nedbrydes i løbet af vinteren og det tidlige forår. Du undgår derfor at næringssalte udvaskes
- Dine tomme arealer i køkkenhaven vil stå grønne og frodige og det hindrer frøukrudt i at øge ukrudtstrykket
- Sår du allerede tidligt i august, vil boghvede og honningurt nå at blomstre til stor glæde for insekterne
- Din jord forbliver muldrig og porøs, når nye planterødder bryder vækstlaget. Alternativet med bar jord, der klasker sammen, når regnen falder, er ikke godt for næste års grøntsager

Heuchera Berry Timeless

Vis mig noget nyt!

Alunrod, *Heuchera*

Hvert år kan vi glæde os over, at der er kommet nyt indenfor alunrod. En skøn, skøn plante til sommer, sensommer og efterårets krukke. Alunrod er en staupe, der er delvis vintergrøn. Den klarer fint tilværelsen i krukke i flere år, men kvitterer for en udplantning i havens bede efter længere tid i krukken.

Nogle af de nyeste alunrod (hedder alle noget med REX) er ekstra kraftige i deres vækst. Det giver stærkere, sundere og flottere planter. Andre nyheder indenfor alunrod gemmer på længere blomstringstid – de hedder alle noget med TIMELESS, så hvis du ønsker ekstra mange blomster, så er det dem, du skal gå efter.

Alunrods blade fås i rigtig mange forskellige farver; gule, limegrønne, grønne, orange, rødorange, bronze, purpur, brune og næsten helt sorte. Bladene har ofte tydelige tegninger – enten er det bladnerverne som er tydeligere, men det kan også være små farvepigmenter i selve bladene. Andre typer har et sølvagtigt skær.

Alunrod placeres solrigt (gælder dog ikke sorter med gule blade), i halvskygge eller i skygge. Blomstringstiden varierer, men sker fra juni og helt hen til oktober. Nøjsom og nem plante til både krukke og staupebedet. Eminent som bunddækkende plante.

Rex Purple

Præriegræs, *Schizachyrium scoparium*

Der har været ekstra run på efterspørgslen af prydgæsser til havens bede og i store krukke. Prydgæsser er meget aktuelle i sensommeren, efteråret og ind i vinteren. Mange af græsserne er lidt sene om at vise sig i foråret, men de er værd at vente på.

En helt ny type prydgæs har vakt stor interesse. Det er en præriegræs med et latinsk navn, der er lidt svært at udtale (*Schizachyrium* = skisakyrium). Den er let at kende på de stive oprette strå – ofte meget stærke i fremtoning. Den meget populære blågrønne hedder 'Prairie Blues', 'Blue Heaven' eller 'The Blues', men der findes også sorter, hvor græsstråene har orange, brune og helt violette farver.

Fra august og frem til frost kan man nyde synet af utroligt flotte frøstande, der roligt vajer for vinden, men aldrig brækker af. Den skal plantes i fuld sol. Stiller ikke mange krav til jordbunden og vokser på selv helt udpint jord. Sørg for, at der er godt dræn, så den ikke rådner vinteren over. Er ellers fuldt vinterhårdfør.

Præriegræs

Skyfall® CO

Syrenblomstrende hortensia, *Hydrangea paniculata* SKYFALL®

Sensommerens flotte hortensia med syrenlignende blomster er meget populære, og én af de nye sorter er den prisvindende **SKYFALL®**, som du kan få glæde af flere steder i din have. Find en stor krukke, kurv, balje eller anden beholder, som har en god stor volumen. Plant **SKYFALL®** i en god krukkeuld og nyd de store smukke blomster frem mod vinteren. Blomsterne springer ud som hvide, men vil skifte farve til svag rosa og grønlig nuancer. **SKYFALL®** er meget blomsterrig, så den ligner en hel buket af flotte blomster.

Du kan også få max glæde af planten i din have. Den når en højde på ca. 120 cm og bliver ca. 70 cm bred. Plant den blandt andre fine prydbuske, i baggrunden i dit stauedebed eller i nærheden af terrassen. Den passer skønt sammen med høje prydræsser, der danner fine aks på denne årstid.

SKYFALL® er robust og danner stærke grene, som bærer de store blomsterhoveder flot. Placér den i sol eller halvskygge og plant den gerne i havejord iblandet lidt muld.

I det tidlige forår klippes busken tilbage til ca. 40 cm. Giv planten en portion gødning i forbindelse med beskæringen.

Skyfall® Flower

Caryopteris x cland. Beyond Midnight®

Septemberblå, *Caryopteris x clandonensis* **BEYOND MIDNIGHT®**

Fra midten af august måned og helt frem til oktober har både du og havens insekter stor glæde af de dybt blå blomster, som denne fine prydbusk danner i rigt antal.

Septemberblå er en "blød" plante, som betegnes som halvbusk. Det vil sige, at dens forveddede grene visner ned i løbet af vinteren. Når forårets lys og varme afløser en kold og mørk vinter, så klip den visne top ned og se plantens nye skud, som herefter bryder frem. Frem til august vokser planten sig omkring 1 m høj og danner et fint dække med mørkegrønne aromatiske blade.

I begyndelsen af blomstringen sidder knopperne tæt i etager i toppen af grenene. Langsomt og over lang tid folder de sig ud til fine blomsterklaser med rigtig mange små enkeltblomster. Bier, humlebie og andre insekter nyder godt af plantens rige mængder af nektar.

BEYOND MIDNIGHT® er en helt ny og forbedret mørkeblå sort af septemberblå og udmærker sig desuden også ved at have en fin kompakt form.

Placeres solrigt og plantes i almindelig havejord. Kan også plantes i en stor krukke.

Storkenæbs
latinske navn er
Geranium

STORKENÆB

- gartnerens favoritter

Storkenæb er muligvis den slægt af stauder, som vi bruger mest. Dens unikke evner til at vokse sig frodig og blomsterrig passer rigtig godt ind mange steder i haven. Storkenæbslægten er meget stor. Den består af ca. 375 en- og flerårige arter og et stort antal sorter. I Danmarks vilde natur finder vi 12 forskellige storkenæb.

De mest krybende arter bliver kun 10 – 15 cm høje, mens de højeste næsten når 1 m. Storkenæb reagerer på næring, så hvis du har et meget næringsrigt plantebed, vil den samme plante være noget højere, end den bliver, når den står i en mindre næringsrig og tør jord.

Her vil vi vise dig nogle af de mange storkenæb, som du kan vælge mellem til vores have. Du kan læse mere om:

- Storkenæb til stenbedet og trug
- Storkenæb som bund
- Storkenæb der snor sig
- Storkenæb til kant og i bedet

Desuden har vi spurgt fire danske erfarne staudeproducenter om, hvilke favoritter de selv har – dem vil vi gerne dele med dig.

Bodil fra Hennecke Stauder

Geranium hybrid 'Azure Rush'® har en flot lys blå farve, og har store blomster. Den kan sammensættes med mange andre farver, og har en lang blomstringstid fra maj - oktober. God til at dække jorden. (Se side 11)

Geranium hybrid 'Azure Rush'®

Geranium sylvaticum 'Mayflower' er en halvhøj (60 cm) sund storkenæb, der får blåviolet blomster. 'Mayflower' trives også godt i skyggen. (Se side 10)

Geranium sylvaticum 'Mayflower'

Geranium sanguineum 'Tiny Monster' er en sund og elegant storkenæb, fordi blomsterne løfter sig lidt op. Den har en lang blomstring (juni – september), og så får den rød-lilla blomster med mørke årer. (Se side 13)

Geranium sanguineum 'Tiny Monster'

Storkenæb til stenbedet og trug

En del storkenæb trives bedst, hvis de plantes i veldrænet og sandet jord. Udover placering i et stenbed, så er de især velegnede til stenrug, men trives også fint i krukker. De elsker sol, men klarer sig også, hvis de noget af dagen står skyggefuld. Den magre jord og begrænsede vandmængde sikrer deres kompakte og lave vækst.

Geranium cinereum 'Ballerina'

Geranium cinereum 'Rothbury Gem'

Geranium cinereum 'Guiseppe'

Geranium cinereum var. 'Purpureum'

Geranium cinereum 'Ballerina'

Meget tydelige årer i blomstens kronblade. Holder sine blomster længe og de skæmmes ikke af regn.

📏 15 cm

🌸 juni – september

☀️ Fuld sol

Antal pr. m² 9

Geranium cinereum 'Rothbury Gem'

Sart rosa med meget tydelige årer og en mørkere rosa farve i midten. Bladene er grågrønne.

📏 15 cm

🌸 juni – september

☀️ fuld sol

Antal pr. m² 12

Geranium cinereum 'Guiseppe'

Stærkt lysende pink relativt store blomster med tydelig mørkt øje. God kontrast til de grønne blade.

📏 20 cm

🌸 juni – september

☀️ fuld sol

Antal pr. m² 9

Geranium cinereum var. 'Purpureum'

Store flotte blomster i stærk farve. 'Purpureum' er robust og giver stenbedet eller krukken et farveboost, der er til at forstå.

📏 15 - 20 cm

🌸 juni – september

☀️ fuld sol

Antal pr. m² 9

Henrik fra Gunnar Christensens Planteskole

Geranium 'Rozanne'® er jo en selvfølge, da den blomstrer meget længe. (se side 11)

En anden sort er **Geranium 'Blushing Turtle'**, som med sit flotte mørkegrønne

løv og overdådige blomstring er en fantastisk sort. (se side 12)

En gammel kending er **Geranium 'Max Frei'**, som minder mig om min barndom, hvor den var i haven år efter år. (se side 15)

Geranium 'Max Frei'

Geranium 'Rozanne'®

Geranium 'Blushing Turtle'

Storkenæb som bund

Det er oplagt at plante storkenæb som bunddækkende planter i bede, hvor der er plantet buske eller under træer. Bund med storkenæb er også god sammen med stedsegrønne planter, og nogle af dem trives også fint sammen med roser. De herunder nævnte bunddækkende storkenæb dækker effektivt og letter havearbejdet væsentligt.

Geranium x cantabrigiense 'Karmina'

Tæppedannende flad og helt tæt med fine bladpartier og smukke mørkerosa blomster, der står over de mørkegrønne blade.

☿ 20 cm

✿ juni – juli

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 9

Geranium endressii 'Beholders Eye'

Mørkegrøn bund af lappede blade og en flot blomstrende top af tragtformede pink blomster med fine årer.

☿ 65 cm

✿ juni – august

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium macrorrhizum 'Spessart'

Storknoldet storkenæb med kødede overjordiske jordstængler, der spreder sig godt og danner en solid bund. 'Spessart' har hvide blomster.

☿ 25 cm

✿ maj – juli

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 9

Geranium macrorrhizum 'Bevan's Variety'

Storknoldet storkenæb. 'Bevan's Variety' har markante blade og fine stærkt rosa blomster.

☿ 30 cm

✿ maj – juli

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 9

Geranium versicolor

Smuk, sart og hvid med tydelige lilla årer i de fine tragtformede blomster. Bladene er gråligt grønne og dækker bunden godt.

☿ 40 cm

✿ juni – august

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium x oxonianum 'Rose Clair'

En gammel kending, som fungerer rigtig godt som bund. Ses tit plantet i forbindelse med rosenbedet, men passer ind rigtig mange steder. Er længeblomstrende.

☿ 40 cm

✿ juni – september

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium nodosum

Fine stjerneformede grønne blade dækker bunden på denne storke-næbart, som er superrobust. Rigtig fine rosa blomster, der dækker planten lidt mere sporadisk. Det er især plantens blade, der gør den til noget helt særligt.

☿ 40 cm

✿ juni – august

☼ fuld sol, halvskygge, skygge

Antal pr. m² 9

Geranium phaeum

De lidt høje bølgekronede storke-næb er meget tidlige i udspring og derfor værdifulde som bunddækkende planter. Der findes flere sorter og blomsterfarver varierer fra sort til blå, violette og rent hvide.

Billedet viser sorten 'Samobor'.

☿ 60 cm

✿ maj – juli

☼ fuld sol, halvskygge, skygge

Antal pr. m² 6

Geranium sylvaticum

Skovstorkenæb egner sig også til forvildning og til den naturlige have. Fås med hvide, rosa og blåviolette blomster.

☿ 40 - 60 cm

✿ juni – august

☼ fuld sol, halvskygge, skygge

Antal pr. m² 6

Geranium x cantabrigiense 'Karmina'

Geranium endressii 'Beholders Eye'

Geranium macrorrhizum 'Spessart'

Geranium macrorrhizum 'Bevan's Variety'

Geranium versicolor

Geranium x oxonianum 'Rose Clair'

Geranium nodosum

Geranium phaeum

Geranium sylvaticum

Erik fra Majland Stauder

Den længe blomstrende...

Geranium 'Dreamland' har med sit svagt grålige løv og sart rosa blomst ramt noget helt perfekt. Hvis den har det godt fra start, kvitterer den med blomstring helt frem mod vinterens komme. 'Dreamland' er utrolig tørketolerant – selv hvis man kommer bagefter med vandkan- den, som kan ske, når de står i krukker. Planten er lidt lang tid om at komme i gang i foråret, men tålmodigheden betaler sig. (Er god til at sno sig ud blandt andre stauder)

Den stærke

Geranium cantabrigiense 'Biokovo' er en rigtig god og velkendt sort, der holder. Klarer sig fint på det solrige sted og meget velegnet til bunddække. Klarer sig fint i mager jord og tåler i nogen grad ud- tørring. Delvis vintergrøn og har ikke al- dersbetingede svagheder. Vi har gode erfaringer med sorten, når der er kræ- vende forhold som f.eks. en rundkørsel, langs cykelstier og lign. Blomstringen fra juni – juli er relativt kort, men det er helt almindeligt for mange storkenæb.

Den naturlige

Tiden er med det naturlige og vilde. Her synes jeg, at Geranium sylvaticum 'Mayflower' virkelig kommer til sin ret. Den lyse blåviolette blomst skaber en flot kontrast til de lyse pastelfarver og det grønne, som ofte præger det naturlige. 'Mayflower' fungerer rigtig fint i kom- binationer med mange forskellige græs- ser. Den passer sig selv, kræver dog en god muldrig jord, som ikke bliver for tør. Som navnet også antyder vokser den na- turligt i skov og skovbryn.

Geranium cantabrigiense 'Biokovo'

Geranium 'Dreamland'

Geranium 'Dreamland'

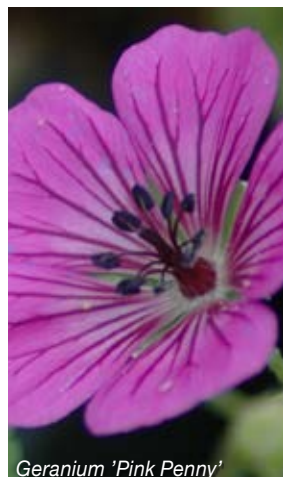
Geranium sylvaticum 'Mayflower'

Geranium 'Ann Folkard'

Geranium 'Dragon Heart'

Geranium 'Pink Penny'

Geranium 'Rozanne',
'Azure Rush'

Storkenæb der snor sig

Det unikke ved disse storkenæb er, at de danner meget lange blomster- stængler, som strækker op og ud mod naboplanterne. De er spændende at kombinere med andre stauder. Deres lange blomstringstid skaber god dynamik i et bed, hvor andre stauder blomstrer på forskellige tidspunkter.

Geranium 'Ann Folkard'

Dramatisk mørk blomst med sort mid- te og tydelige årer. De mørke pinkfar- vede blomster står i fin kontrast til bla- dene, som i udspring er helt limegrønne.

☿ 60 cm
✿ juni – september
☼ fuld sol, halvskygge
Antal pr. m² 5

Geranium 'Dragon Heart'

Virkelig skøn sort, der minder meget om 'Patricia', men bliver noget lavere og passer bedre til et blandet stau- ded. Flotte blomster med sort midte – rigtblomstrende.

☿ 60 cm
✿ juni – oktober
☼ fuld sol, halvskygge
Antal pr. m² 5

Geranium 'Pink Penny'

På lange tynde blomsterstilke spreder de store pink blomster med hvidt øje sig smukt blandt andre stauder. Utrolig lang blomstringstid.

☿ 40 cm
✿ juni – oktober
☼ fuld sol, halvskygge
Antal pr. m² 5

Geranium 'Rozanne', 'Azure Rush'

Helt uundværlige er begge sorter, som blomstrer flittigt hele sommeren og frem til frost. Brug den sammen med andre stauder som nyserøllike, lamme- øre, nellikerod og alle mulige græsser.

☿ 40 – 50 cm
✿ juni – november
☼ fuld sol, halvskygge
Antal pr. m² 4

Storkenæb til kant og i bedet

Geranium 'Blushing Turtle'

Tuedannende storkenæb med tæt løvmasse og de skønneste rosa blomster, der pryder planten over en meget lang periode. Delvis vintergrøn.

⌞ 50 cm

☼ juni – oktober

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium 'Brookside'

40 cm høj storkenæb, der blomstrer overdådigt med store blåvioletle blomster med et lille hvidt øje.

⌞ 40 cm

☼ juni – juli

☼ fuld sol

Antal pr. m² 6

Geranium clarkei 'Kashmir White'

De stærkt fligede grønne blade er et særkende for arten clarkei. Den hvide sort er den laveste, mens de blå og violette sorter bliver lidt højere.

⌞ 50 cm

☼ juni – juli

☼ fuld sol

Antal pr. m² 6

Geranium himalayense 'Gravetye'

Kompakt og tætvoxende storkenæb, der danner store blålige blomster med mørkere årer og lille hvidt øje.

⌞ 35 cm

Blomstring juni – juli

☼ fuld sol

Antal pr. m² 9

Geranium himalayense 'Johnson's Blue'

Kendt og meget brugt storkenæb, der med sin frodige vækst og lange blomstringstid med lyse blå blomster stadig er et godt valg.

⌞ 50 cm

☼ juni – august

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium x magnificum 'Rosemoor'

Pragtstorkenæb er frodige opretvoksende robuste planter. 'Rosemoor' har de smukkeste blå blomster med tydelige årer.

⌞ 40 - 50 cm

☼ juni – august

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium pratense 'Midnight Reiter'

Mørkbladet engstorkenæb, der med sin lave og kompakte vækst er velegnet til at stå i kanten af et bed. Flotte blå blomster.

⌞ 30 cm

☼ april – september

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Geranium pratense 'Summer Skies'

Lækker dobbeltblomstrende engstorkenæb med de yndigste blomster, der er blå i udspring, men hurtigt bliver lyseblå.

⌞ 60 cm

☼ juni – juli

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 5

Geranium psilostemon 'J. S. Matu Vu'®

Dramatisk sort øje på denne sort af armensk storkenæb, som helt sikkert vil lyse op i hvilket som helst bed.

⌞ 40 cm

☼ juni – juli

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 5

Geranium 'Blushing Turtle'

Geranium 'Brookside'

Geranium clarkei 'Kashmir White'

Geranium himalayense 'Gravetye'

Geranium himalayense 'Johnson's Blue'

Geranium x magnificum 'Rosemoor'

Geranium pratense 'Midnight Reiter'

Geranium pratense 'Summer Skies'

Geranium psilostemon 'J. S. Matu Vu'®

Geranium renardii
'Philippe Vapelle'

Geranium renardii 'Philippe Vapelle'

Yndigste lavendelblå blomster med meget tydelige mørke årer. Stængler og blade er tæt dækkede af små hår.

☿ 25 cm

☼ juni – juli

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 7

Geranium sanguineum 'Apfelblüte'

Geranium sanguineum 'Apfelblüte'

Sart og rigt blomstrende blodrød storkenæb. Næsten rent hvide blomster med lidt mere rosa årer. Perfekt til en kant eller i mindre grupper i bedet. Et godt alternativ til 'Apfelblüte' er Geranium sang. var. striatum, der er lidt lavere, men rigtig robust og stærk.

☿ 25 cm

☼ maj - august

☼ fuld sol

Antal pr. m² 8

Geranium sanguineum 'Max Frei'

Geranium sanguineum 'Max Frei'

Lysende rød lilla forholdsvis store blomster på en tæt kompakt og ret lav blodrød storkenæb. God til mange placeringer – også i krukker.

☿ 20 cm

☼ maj - august

☼ fuld sol

Antal pr. m² 8

Geranium sanguineum
'Tiny Monster'

Geranium sanguineum 'Tiny Monster'

Robust og sund blodrød storkenæb med forholdsvis store rød lilla blomster med tydelige mørkere årer. Sorten 'Elke' har en lys hvid kant, men minder meget om 'Tiny Monster'.

☿ 35 cm

☼ juni – september

☼ fuld sol, halvskygge

Antal pr. m² 8

Jane og Victor fra Staudegaarden

Planteskolens to læringe giver hermed deres bud på, hvilke storkenæb, som passer ind til tidens opmærksomhed på biodiversitet, regnvandsbede og blomster til den vilde have.

Geranium hybrid 'Dreamland'®

Med sine små lysrosa blomster kan den pryde haven i en lang blomstringsperiode fra maj – oktober. Den bliver ikke så høj, elsker masser af sol og bruges bedst som bunddække eller i en krukke.

Geranium hybrid 'Dreamland'®

Geranium sylvaticum 'Mayflower'

Blomstrer med sine blå lilla farver fra juni – juli. Bliver 60 cm høj og placeres i stau-debedet, regnvandsbedet eller i den vilde have. Den tåler sol og halvskygge og klarer sig fint på et tørt voksested.

Geranium sylvaticum 'Mayflower'

Geranium hybrid 'Rozanne'®

Pryder enhver haveejers stau-debed med sine 4 – 7 cm store lilla blomster. Den foretrækker sol eller halvskygge. Kan blive 50 cm høj og starter blomstringen i juni og fortsætter længe. Med sine smukke blomster tiltrækker den havens bier og andre nyttige insekter.

Geranium hybrid 'Rozanne'®

Plant forskellige planter i og omkring din havedam for at sikre stor biodiversitet

Havedammens vedligeholdelse

Vand i haven giver liv og glæde. Det behøver ikke være en 300 m² stor sø – mindre kan også gøre det. Nu gælder det om at finde en naturlig balance mellem planter, næring, ilt og de organismer, som lever i dammen.

Gode råd når du anlægger en havedam

Ud over at se pæn ud, så bidrager din havedam til dyre- og insektlivet i din have. Vand er essentielt for alt liv – også insekternes.

- Grav dammen i flere niveauer, så noget af dammen er dybere end resten
- Brug bassinfolie, så jord og vand skilles ad
- Gør plads til at plante langs kanten af dammen
- Læg natursten i og ved kanten af dammen
- Husk at gøre plads til vandplanter (de rens vandet og tilfører ilt)
- Sigt efter 50% vandoverflade og 50% planteoverflade i din dam
- Plant i kurve – det giver bedre mulighed for at vedligeholde planterne

Sådan undgår du algevækst

- Vanddammens overflade reduceres til 50% ved at plante undervandsplanter. De dækker for lyset, som er med til at øge algevæksten
- Vandplanter bruger næring fra vandet og kan udkonkurrere algerne, som også gror, når næringsindholdet er højt
- Hindre nedfaldne blade i at fylde dammen
- Undlad at gøde i nærheden af havedammen, så overskydende næring ikke løber ned i vandet

ÅRET RUNDT MED DIN HAVEDAM

Efterår

- ✓ Når bladene begynder at falde ned i din havedam, skal du være klar til at fange dem op. Sæt evt. et net over dammen, som hindrer bladene i at falde ned i vandet.
- ✓ Er dine planter under vandet blevet for kraftige, så er det nu, du skal dele og tynde dem ud.

Vinter

- ✓ Klip planterne langs kanten ned og fjern toppene
- ✓ Nogle planter spreder sig fra kanten ned i dammen – dem skal du fjerne, så de ikke blander sig med dem, du har plantet under vandet

PS

Når du fjerner uønsket materiale fra havedammen, så lad det ligge på kanten i et par dage – så har de insekter, der har "bosat sig", mulighed for at søge ned i vandet igen

Forår

- ✓ I foråret er det godt at plante nyt. En hel ny vækstsæson er klar til at sikre planternes nye voksested
- ✓ Undlad at fjerne for mange af de eksisterende planter i havedammen om foråret – på dette tidspunkt er der mange overvintrede insektæg, som venter på at klække. Vent med at tynde ud, til det bliver efterår

Sommer

- ✓ Sørg for at vandet ikke fordamper så meget, at der er risiko for at dammen tørrer ud. Kæledyr, harer, pindsvin og andre lidt større dyr drikker også af vandet, så sørg for, at de har adgang og kan træde ud på sten eller andet fast underlag
- ✓ Regnvand er at foretrække, når du skal efterfylde dammen
- ✓ Tilsæt evt. biologisk middel (bakterie), som fås mod algevækst
- ✓ Hold øje med andemad eller andet, som i sommerens varme kan finde på at gro på havedammens vandoverflade

Dværgdunhammer, *Typha*

Krebseklo, *Stratiotes*

Engkabbeleje, *Caltha palustris*

Kongebregne, *Osmunda regalis*

Gul iris, *Iris pseudoacorus*

Nøkkerose, *Nymphaea*

Kamæleonblad, *Houttuynia cordata*

Englesød, *Polypodium*

Japansk sumpiris, *Iris laevigata*

Krybende fredløs, *Lysimachia nummularia*

Virginsk ærenpris, *Veronicastrum*

Det spiselige hegn

Nyttehave er et begreb, som lyder rigtig fornuftigt. Haven skal være til nytte for havens brugere – både mennesker og dyr. Nytteværdien af planter er i bund og grund et spørgsmål om, hvorvidt planten opfylder et behov. Skal planten skærme for naboens indkig, så er den vintergrønne væg til stor nytte for husets beboere og vil også være nyttig vinteren igennem, for her vil småfugle søge ly.

Permahaver dækker over ideologien om kun at dyrke planter, som man kan spise af. Det kan være plantens blade, blomster, frugter eller rødder, som beriger os mennesker. En spændende tanke i en verden, hvor befolkningen vokser og knapheden på fødevarer kan blive en udfordring.

Så slemt går det nok ikke i vores velfærdssamfund – endnu; men det er spændende at dykke ned i spiselige planter, som egentlig passer sig selv og ikke hører under kategorien af frugtbuske og frugttæer, der er forædlede.

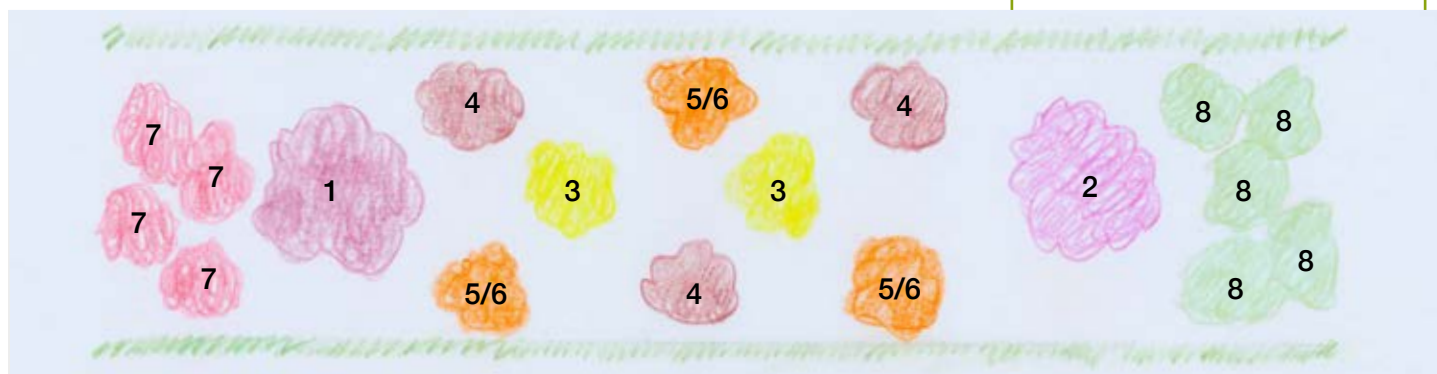
Vilde æbler – vilde roser – vilde kvæder

Du har måske lagt mærke til de små krogede æbletræer, som vokser vildt i naturen? Frugten er egentlig ikke særlig god, men mængden af de lidt små æbler er relativt stor. Rosenbuske med smukke og vitaminrige hyben er også en hyppig plante i de vilde hegn, og måske er du også stødt på små kuglerunde kvæder?

Knapt så vildt, men næsten naturligt

På disse sider viser vi eksempler på buske, som vil egne sig til at blive plantet som hegn eller uklippet hæk i din have. Man kan erstatte den sirligt klippede ligusterhæk med nogle meter spiselige hegn, men man kan også mikse de spiselige buske ind blandt andre prydbuske og vintergrønne planter i haven.

Denne skitse viser et bed, der er 9 m langt og 1,5 m bredt. Du kan læse mere om de omtalte planter på de næste sider

Paradisæble, *Malus baccata*

Det overdådige blomsterflor på paradisæbletræerne er svært at finde hos andre planter. Foråret byder på spirende vækster i haven og blandt prydræerne har paradisæblet et helt specielt virke – de mange blomster skal nemlig bestøves, så der kan dannes mange frugter.

Paradisæbletræer når ikke at danne ret mange grønne blade, før massive samlinger af lukkede blomsterknopper kan anes i bladhjørnerne. Snart springer de fine blomster ud. Afhængigt af sorten er blomsterne hvide, sart rosa eller rosa. De er åbne og har kun et enkelt lag kronblade. Der er på den måde direkte adgang til nektar, som bier og humlebier søger efter.

Når bierne søger føden i bunden af blomsten, så sørger støvdragerne for at pollen flyttes med fra blomst til blomst.

I sensommeren dannes æblerne, som først fra oktober er modne. Nogle sorters æbler er ganske små, mens andre sorter af paradisæble har forholdsvis store frugter. Har du lyst til at lave marmelade eller gelé af frugterne, så vælg et træ med store frugter. De små æbler tager fuglene sig flittigt af vinteren over.

📏 3 – 4 m

📏 3 – 4 m

Placering solrigt

SELVBESTØVENDE

1

2

Hyld, *Sambucus nigra*

Ingen have uden hyl! Hyldeblomsternes søde duft minder om, at sommeren er lige rundt om hjørnet, når de i maj måned pryder planten med de enorme blomsterstande. Du har måske kastet dig ud i at lave hyldeblomstdrik? En drik der i den grad giver anledning til at længes efter sommerferie, strand og vand. Hylde træet i havens hegn er et oplagt valg. Dels grundet blomsterne i foråret, dels grundet frugterne i september. Der er så meget saft og kraft i hyliden, at der burde plantes en hyl i enhver have. Et menneskeligt ønske, men også et ønske, som de fleste insekter vil takke ja til. De åbne nektarrige blomster giver masser af mulighed for en lang række insekter at søge føde i.

Hyliden som plante er nem at have med at gøre. Plant og nyd så blot de forskellige årstiders dufte, smage og syn.

Skulle der være behov for at beskære en enkelt gren, så tåler hyliden også det.

Hyldeplanter fås i flere forskellige sorter, som er udvalgt på frugtbarhed. Hyliden findes også i rødbladede versioner, som både blomstrer og giver bær. Ønsker du et spiseligt hegn, hvor der også er rødbladede planter, så er det oplagt af vælge én af dem.

📏 2 - 3 m

📏 1 - 2 m

Placering solrigt eller i halvskygge

SELVBESTØVENDE

Hyldebær
må ikke spises
rå - de skal
koges før de
indtages

Havtorn, *Hippophae rhamnoides*

Havtornfrugter er smukke, lyser flot op og så er de supersunde. Selve havtornplanten kan dog virke lidt ufremkommelig men hører måske alligevel til i et spiseligt hegn. Havtorns grålige blade er særdeles dekorative fra forår og frem til bladfald sent i efteråret. De står fint som kontrast til mange andre grønløvede planter.

Havtorn er tvebo. Det vil sige, at der både er han- og hunplanter, og at begge køn skal være tilstede for at bestøvning og frugtdannelse kan finde sted. Du behøver én han-

plante til fem hunplanter.

Havtorn spreder sig med rodskud, så du skal være opmærksom på, at de ikke søger hen, hvor du ikke ønsker de skal vokse.

Hanplanten, der ikke danner frugter, kan evt. plantes og klippes som skulpturel plante i et andet bed (i nærheden).

📏 1,5 - 2 m

📏 1 - 1,5 m

Placering solrigt

TVEBO – KRÆVER BÅDE
HAN- OG HUNPLANTER

5

4

Hassel, *Corylus avellana*

Hasseltgrene er uundværlige, når der skal laves snobrød over bål. De meterlange lige skud omdannes hurtigt til et nyttigt redskab, men hasselbusken kan jo meget mere. Stærk, ukompliceret og robust busk, der allerede i vintertiden danner hængende rakler af hanblomster, der er klar til at bestøve den mikroskopiske hunblomst i det tidlige forår. Bladprægten er stor og tilvæksten endnu større – hassel har fart på.

Når nødderne modnes i august – september, så er det med at komme ud og knække de hårde skaller, for friske kerner af hasselnødder

har så fin en smag, at det ikke kan måles med ret meget andet. Den "vilde" hassel danner nødder af forskellig kvalitet (frøplante), mens de podede sorter giver større nødder og for det meste også et større udbytte pr. busk. Hos nogle sorter er nødderne aflange, mens de hos andre er kuglerunde. Hasselbusken findes også i en rødbladet udgave.

☿ 3 m

☿ 2 m

Placering solrigt eller i halvskygge

SELVBESTØVENDE – HASSEL
VINDBESTØVES

6

Surbær, *Aronia melanocarpa*

Der er nok ikke en busk, som har så mange sæsoner, som surbær. Den løvfældende busk springer ud med blomster og blade på samme tidspunkt i foråret. Bladene er bronzefarvede i ud-spring og bliver mørkegrønne, når de er fuldt udviklet. Blomsterklaser med rent hvide blomster er åbne for insekternes besøg. Bierne kvitterer med god bestøvning og sikker frugtsætning. Allerede fra juli kan man se klaser af helt sorte saftige frugter, der botanisk set faktisk er små æbler. Dem kan man begynde at høste af fra slutningen af august, med mindre man vil overlade dem til havens fugle, som bare elsker de vitaminrige bær.

Nyd også fyrværkeriet af høstfarver i ugerne inden surbær smider sine blade for vinteren.

Spiser man dem rå, så smager de ikke af ret meget, men koger du dem til marmelade og tilsætter lidt syre (evt. syrlige æbler), så giver det en dejlig smag. Du kan også lave saft på bærrene.

Vælg mellem flere sorter af surbær. Nogle bliver lave, mens andre kan blive over 2 m høje. Bærrenes størrelse afhænger også af sorten.

☿ 1,5 – 2,5 m

☿ 1,5 m

Placering solrigt eller i halvskygge

SELVBESTØVENDE

Hybenroser, *Rosa canina*, *Rosa rugosa* 'Dagmar Hastrup'

Rynket rose er blevet en udsædelt plante, som spreder sig invasivt i vores danske natur. De fleste kender derfor både synet og duften af hyben fra rynket rose. Enkelte af os har måske også lavet narrestreger med frøene inde i hybenet – et helt forfærdeligt kløpulver!

Vi kan ikke længere anvende den traditionelle hybenrose, som vi kender så godt. Ønsker du stadig at fornøjes over hyben fra rynket rose, så kan du plante udvalgte sorter af hybenroser. De er podet på en grundstamme og breder sig derfor ikke uhæmmet. 'Dagmar Hastrup' er nok den mest alminde-

lige, men der findes både hvide og mere mørkerosa sorter.

Du kan også vælge at plante hunderosen, som danner flotte hyben – de er måske ikke så anvendelige til hybenmarmelade, men rigtig gode til krans og andre dekorationer.

Sørg for at foryngre buskene ved at tynde ud i de ældste grene inden udspring hvert forår.

📏 1,5 - 3 m

📏 1 - 1,5 m

Placering solrigt

SELVBESTØVENDE

7

8

Japansk kvæde, *Chaenomeles japonica*

Groft sagt, så findes der to typer kvæde. Æble/pærekvæder og japanske kvæder. Førstnævnte bliver forholdsvis store buske eller flerstammede træer på ca. 3 m i højde og bredde. De japanske kvæder har vi taget med i denne plan, da de ikke bliver så høje, er utroligt dekorative i blomstring, og de runde frugter er lige så anvendelige som æble/pærekvæder.

Udover at bruge japanske kvæder som plante i et spiseligt hegn, så kan du også bruge planten til blomsterbedet eller sågar i en stor krukke på terrassen. Forårets forholdsvis store farverige blomster er nemlig særdeles dekorative. Du skal være opmærksom på, at planten danner grentorne, som man kan stikke sig på. Tornene er små-

fuglene rigtig glade for, for det giver dem et "helle", hvor de er fuldt beskyttede.

Blomstringen sker fra april måned (nogle sorter genblomstrer i juni), og frugterne modner i september – oktober. Du kan bruge japanske kvæder til opskrifter, hvor æble/pærekvæder anvendes.

Undlad at klippe for meget i planterne – blomster og frugter dannes i rigere omfang fra gammelt ved. Nogle sorter af japansk kvæde har ikke ret mange grentorne.

📏 1,5 m

📏 ca. 1 m

Placering solrigt eller i halvskygge

**PLANT TO FORSKELLIGE
SORTER FOR AT SIKRE FRUGT-
SÆTNING**

3

Kirsebærkornel, *Cornus mas*

En af de allerførste buske der danner blomster er kirsebærkornel. Afhængigt af, hvor kold vinteren er, så springer de kuglerunde små blomster ud allerede fra slutningen af februar. Næsten du at klippe et par grene, så kan du også drive kirsebærkornel frem til blomst i en vase. Kirsebærkornel blomstrer før den danner blade, men når bladene kommer, står busken flot hele sommeren igennem. Inden høst får bladene flotte høstfarver.

De mange blomster vil, når de er bestøvet, danne frugter. Frugterne er måske ikke så store, men de er spiselige og smagen er god. Frugt-

kødet sidder godt fast omkring stenen, så den bedste måde at anvende dem på er ved at koge saft. Hvis du ønsker at høste mange frugter, så anbefaler vi, at du planter udvalgte sorter af kirsebærkornel, hvor netop frugtkvaliteten er ekstra god.

Kirsebærkornel er vigtig for insekter – især bierne, der i det tidlige forår er på jagt efter føde.

📏 ca. 4 m

📏 ca. 3 m

Placering solrigt eller i halvskygge

SELVBESTØVENDE

Det tidlige forår defineres ofte af blomsterløg, men faktisk så kan du i din have plante blomsterløg, som blomstrer hele sæsonen fra tidlig vinter til sent efterår.

Det er berusende og rigtig flot, når bede anlægges med forskellige blomsterløg. Når haver og parker som Gavnø Slot, Egeskov Slot, Tivoli og den hollandske park Keukenhof anlægges deres bede, så er det et imponerende farvebrus

En af de kombinationer, som er oplagte og ikke helt så komplicerede at arbejde med, er kombinationen af forårets blomsterløg og planter, der bagefter dækker de visne blade og på den måde tager over.

Sammen er vi smukke

På disse sider vil vi vise nogle af de mange kompositioner af stauder og blomsterløg, der er vedvarende og fremadrettet giver din have flere blomster fra tidligt forår

At kunne komponere havens bede, så de forskellige årstider viser sig fra deres allerbedste side er lidt af en kunst. Det er en viden, som kræver et stort plantekendskab, og som også kræver, at man har forsøgt sig med forskellige løsninger over mange år. Her kommer blomsterløg ind som en hjæl-

pende hånd. Du kan nemlig hurtigt og nemt tilføje din have spændende blomster med farvesammensætninger, som du helt selv er herre over. Uanset om du har et "gammelt" eksisterende bed eller din have er helt nyanlagt, så vil blomsterløg gøre en betragtelig forskel.

Selskabsplanter til det tidlige forårs blomsterløg

Forårets løgvækster som vintergækker, erantis og krokus står flot sammen med disse vintergrønne planter

Her er der plantet sort slangeskæg, der dækker bunden effektivt og som ikke visner om vinteren. Fin kontrast med hvide vintergækker og lilla krokus

Alunrod, *Heuchera*

- ± 30 - 60 cm
- ✿ juni - august
- ☼ hvide, rosa, røde (løv mange farver)
- ☼ sol, halvskygge

Antal pr. m² 5

Hasselurt, *Asarum europaeum*

- ± 10 - 15 cm
- ✿ maj
- ☼ brune (meget små)
- ☼ halvskygge eller skygge

Antal pr. m² 16

Bærrene på italiensk ingefær er meget giftige!

Italiensk ingefær, *Arum italicum*

- ± 40 cm
- ✿ juni - juli
- ☼ hvide, røde bær
- ☼ halvskygge eller skygge

Antal pr. m² 8

Slangeskæg, *Ophiopogon planiscapus 'Nigrescens'*

- ± 15 cm
- ✿ august - september
- ☼ hvide, blå bær
- ☼ sol, halvskygge

Antal pr. m² 9

Star, *Carex 'Ice Dance'*

- ± 30 - 40 cm
- ✿ maj
- ☼ hvidstribet, brune blomsteraks
- ☼ sol, halvskygge

Antal pr. m² 6

Vortemælk, *Euphorbia amygdaloides robbiae*

- ± 30 - 50 cm
- ✿ maj - juni
- ☼ grøngule
- ☼ sol, halvskygge

Antal pr. m² 5

Blomsterløg OG stauder i blomst på samme tid

Forslag til andre stauder, der blomstrer i forårets måneder og derfor er gode at kombinere med forårsblomstrende løg som narcisser, Kleopas nål, prærielilje, vibebæg, prydallium og tulipaner

Et bed med kærmindesøster er dekoreret med smukke rosafarvede tulipaner

Akeleje, *Aquilegia*

30 - 70 cm
 april - juli
 mange farver
 sol eller halvskygge
 Antal pr. m² 8

Bølgekrone storkenæb, *Geranium phaeum*

60 cm
 juni - juli
 hvide, blå, lilla
 sol eller halvskygge
 Antal pr. m² 5

Jakobstige, *Polemonium caeruleum*

60 cm
 juni - juli
 hvide, blå
 sol eller halvskygge
 Antal pr. m² 5

Kærmindesøster, *Brunnera macrophylla*

40 cm
 maj - juni
 hvide eller blå
 sol eller halvskygge
 Antal pr. m² 5

Vortemælke, *Euphorbia*

40 - 60 cm
 maj - juni
 gule/grøngule
 sol eller halvskygge
 Antal pr. m² 5

Vårfladbælg, *Lathyrus vernus*

30 cm
 april - maj
 lilla/røde
 sol eller halvskygge
 Antal pr. m² 5

Efterår er lig med blomsterløgslægning

Her i efteråret skal forårets blomsterløg i jorden. Lige nu er havecentrenes stativer fyldt med et kæmpe sortiment af alle mulige blomsterløg. Du kan plante helt almindelige vintergækker og erantis, eller gå om bord i pryddallium, tulipaner og vilde narcisser. Det er nu, du

kan blive inspireret af de mange muligheder, og har du ikke lige tid til at få dem i jorden lige nu, så kan de sagtens ligge og vente nogle uger.

Sådan gør du

Plantetidspunkt

Forårsløg lægges hvert efterår med start fra september og helt hen til december måned. Tulipanløg kan lægges indtil jul – sen lægning giver en tilsvarende sen blomstring det efterfølgende forår.

Plantedybde

Som tommelfingerregel lægges løget så dybt, at det dækkes med to gange dets højde. Eks. skal løg, der er 3 cm højt ned i 9 cm dybde.

Jordbundsforhold

En almindelig porøs havejord er god til de fleste slags prydløg. Jordarealer, der er kraftigt vandmættede bør ikke bruges til løg-lægning, da våde vintre får løgene til at rådne.

Vand og gødning

Du skal huske ALTID at vande, når løgene er lagt. Vandet er med til at få jorden i god kontakt med løgene og sikrer etablering. Kort tid efter lægning begynder løget at danne rod. Tilsæt derfor gerne lidt gødning lige efter lægningen. Når blomstringen i foråret er ovre, så lad planten trække sine næringsstoffer tilbage i løget. Først når toppen er helt vissen, kan du fjerne den.

Løg i krukker

Det er oplagt at dyrke løg i krukker. Nogle har stor succes med at lægge løg i lag, og på den måde få glæden af forskellige blomsterløg i samme krukke. I bunden lægges de store tulipan- og narcisseløg og øverst lægges krokus, perlehyacinter og andre små løg. Du skal holde krukken udendørs frem til først i februar for at sikre løgene kuldeinduktionen, der sikrer blomstringen.

Botaniske tulipaner

Hvide pryddallium

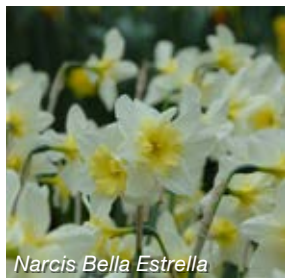
Hvide vibææg

Krokus

Narcis Angel Eyes

Narcis Bella Estrella

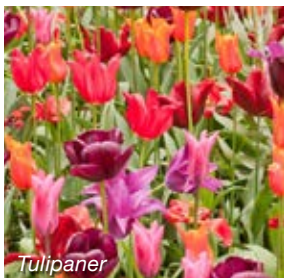
Pryddallium

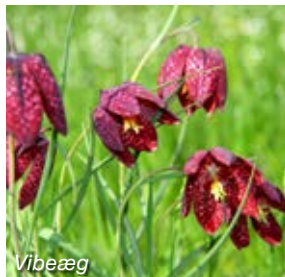
Scilla

Tulipaner og perlehyacinter

Tulipaner

Vibææg

Våriris

>> Har du allerede fyldt dit stauvede op, så er det oplagt at lægge blomsterløg mellem planterne. Her er der lagt tulipaner i et helt traditionelt stauvede, der først blomstrer senere

Selv mindre grupper af tulipaner eller andre blomsterløg beriger stauvedet. Du behøver ikke hundredvis af løg for at få en god effekt. Brug de mange farver, som tulipaner findes i til at lave kontraster eller tone i tone temaer sammen med stauder eller prydbuske med flotte blad- eller barkfarver.

Guldbasse
i hortensia-
blomst

Krible krable i kvasbunken

Vi ser med stor bekymring på, at verdens biodiversitet er for nedadgående, og naturen indskrænkes, når fredskove og hedelandskaber forsvinder. Der er ingen tvivl om, at det er de store arealer, der skal være med til at rette op på klodens uligevægt; og mens det (forhåbentlig) sker, så kan du gøre en forskel og være ambassadør for insekterne ved at videregive viden til de kommende generationer hjemme i din egen have

Gå i haven

En tidlig morgen, hvor duggen stadig ligger på bladene, kan du med sikkerhed finde edderkoppespind. Måske sidder bygherren og holder øje fra midten – andre gange sidder edderkoppen klar i skjul og er hurtig, når nettet fanger et flyvende insekt.

Du går måske en runde for at se til havens blomster – hvem er sprunget ud, hvem er

på vej, og er der mon også blomster, der allerede er ovre deres blomstring? På de friske rosenknopper kan der sidde små bladlus og suge næring. I køkkenhaven har larver måske fundet vej til artiskokker og kål, og når du går forbi komposten eller kvasbunken, så skal du ikke kigge længe, før der dukker biller, mariehøns og snegle frem.

I blomsterne med nektar finder du sikkert både bier og sommerfugle, der tanker energi, og ligger der rådne kirsebær eller blomster i græsset, så er der højst sandsynligt også hvepse.

Find luppen frem

Lad roen falde på og læg dig på maven med en lup. Imellem græsstråene sker der en hel masse, når du forstørrer mikroverdenen og kigger med. En myre løber måske forbi, en bille kommer trampende, og måske titter en

regnorm op fra et hul. Måske kigger en græshoppe forbi, og her skal man være vaks, hvis man skal nå at gribe fat i den.

Det er helt ok at samle dyrene sammen i et glas eller en insektfælde for at studere dem nærmere.

Hvis du er modig, så vender du bladene på brændenælderne – her kan du være heldig at finde fine æg, som snart bliver til larver og efter nogen tid forvandles til sommerfugle.

I frugttræerne er der også mange insekter. Der kan være larver både på blade og frugter, bladlus elsker også de nye sprøde skud, og når frugten modner tiltrækkes hvepse. Mariehøns hygger sig også på bladene, hvor de måske finder bladlus, som de guffer i sig.

Når du arbejder i haven og klipper buske, stauder og græs, så læg haveaffaldet i en bunke. Hvis du klipper det i små stykker, går der ikke længe, før det omdannes til næringsrig muldjord, som du kan bruge i dine bede. I kvasbunken vil der hurtigt være masser af liv fra insekter, der søger ly i skyggen og de fugtige omgivelser. Der er altså ingen grund til at køre til genbrugsstationen med al biologisk nedbrydeligt haveaffald – det hører til i din egen have.

Krible krable bingo

Find pladen på
vores hjemmeside
Print den gerne ud!

Fødekæden er i fuldt sving, og havens mange forskellige planter beriger vores natur. Brug den til at klæde børn og børnebørn på til det fremtidige liv, hvor insekter ikke slås ihjel, men indgår i en større biologisk sammenhæng – til gavn for os alle

Myrer

Mariehøns

Biller

Sommerfugle

Bier

Hvepse

Græshopper

Edderkopper

Ørentviste

Snegle med hus

Snegle uden hus

Labre larver

Bladlus

Har du ikke så meget plads til kvasbunker og kompostbeholdere i din have, så byg et insekthotel

Efterårets blomster til den *naturlige* have

Undersøg
lysforhold og
jordens fugtighed
inden du vælger
planter. Kig efter
planter, der passer
til dit voksested

Forlæng
blomstringsti-
den i din have og
plant nogle af de
sentblomstrende
stauder i din
have

Nyd insekternes
summen og brummen
på en årstid, hvor mæng-
den af nektarrige planter
aftager. På de næste sider kan
du søge inspiration til planter,
der blomstrer i sensomme-
ren og efteråret

*Sensommerens blomster har stor betydning for haven
– djævelsbid er en nyttig plante til efterårets naturlige have*

Der er ikke altid så mange blomstrende planter i haven, når sommerens sol er for nedadgående og temperaturen falder. Efteråret forbinder vi ofte med høstfarver på de løvfældende blade, hvilket OGSÅ er skønt, men alligevel har vi planter, der helt naturligt blomstrer i efteråret.

Naturligt tæmmet haveglæde

Du behøver ikke lave hele din have om, men hvis du overvejer at tilføje nye blomsterbede, så kan du bruge planterne på disse sider som inspiration til en mere naturligt præget have. Planterne er inddelt

efter hvilke voksesteder, der er bedst for dem. De er udvalgt til at være ekstra attraktive her i sensommeren og efteråret.

Har du Haveglæders magasin fra i foråret, vil du kunne se de naturinspirerede planter, som blomstrer i foråret. Har du ikke magasinet, så kan du altid se det elektronisk på www.haveglæder.dk

Mere naturlige planter

Mange af de nævnte planter vokser eller har vokset i Danmark eller Nordtyskland. Vi kan ikke med sikkerhed sige, at de er hjemmehørende, men de er langt mere

naturlige, end mange af de eksotiske planter, som stammer fra andre egne af verden.

Man kan ikke sige, at der er tale om bedre planter, men når deres oprindelse kan findes på vores breddegrader, og ofte kan findes i den ikke-tilplantede natur, så er der forskel. Forskere og biologer peger på, at de mere naturlige planter interagerer bedre med insekt- og dyrelivet og derfor har en større biologisk værdi.

Fugtige have

1 Djævelsbid, *Succisa pratensis*

De grønne blade på djævelsbid er forholdsvis store og dækker bunden effektivt. Fra august og et par måneder frem blomstrer de kugleformede blåviolette små blomster, og planten når en højde på ca. 60 cm. Blomsterne er de rene insektmagneter – prøv evt. at klippe en buket til havebordet, så du nemmere kan se, hvilke insekter, der søger næring i blomsterne.

2 Dværgdunhammer, *Typha minima*

Dunhammer findes i flere arter, og dværgdunhammer bliver da også kun 60 – 80 cm høj og har smalle blade. I efteråret ses små

runde brune kolber, der er velegnede til buketter af tørrede blomster. Har du mulighed for at få plads til de 2 – 3 m høje dunhammer, så skal de ligeledes plantes i fugtig jord.

3 Engforglemmevej, *Myosotis palustris*

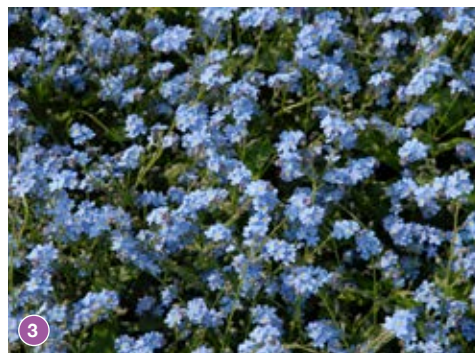
Måske kender du bedst forglemmevej, når den sammen med andre sommerblomster plantes i bunden af krukker med tulipaner i foråret? Engforglemmevej er en flerårig art, der naturligt vokser i våde enge og på søbredder. Den bliver kun 20 – 30 cm høj og blomstrer fra maj og helt frem til oktober.

4 Hjortetunge, *Asplenium scolopendrium*

Dekorativ vintergrøn bregne, der på bagsiden af bladene danner sporehuse og gør planten endnu mere spændende. Planten bliver omkring 40 cm høj. En plante, der passer rigtig godt ind i den naturlige have, hvor jorden er fugtig.

5 Kattehale, *Lythrum salicaria*

Robust opretvoksende stau, der bliver 80 – 100 cm høj og danner lange blomsteraks fra august – september. Kattehales blomster er stjerneformede og lyser flot op med mørkrosa eller violette blomsterfarver.

Dyb skygge under træer,
hvor jorden er fugtig.
Naturligt lave områder
eller regnbede.

Humusrig/solrig

1 Dag-pragtstjerne, *Silene dioica*

Dejlig skovbundsstaude, der elsker solrige omgivelser, men gerne vil have en mere humusrig jord at vokse i. Blomstringen varer fra først på sommeren og hen mod august. De dragtformede blomster sidder på ca. 60 cm høje blomsteraks og er fine sartrosa. Høstlimurt, *Silene schafta* er en lav staude, der først blomstrer fra august – september.

2 Sankthansurt, *Sedum*

Vi har fornøjelsen af at kunne vælge blandt flere forskellige Sankthansurt, og du kan med

fordel plante flere af dem i haven. De er nemlig vigtige, når insekterne skal finde føde sidst på sæsonen. Højder fra 40 – 80 cm og i farverne hvid, rosa, mørkrosa. De fleste har grønne blade, men findes også med purpurfarvede blade. Blomstrer fra august – oktober.

3 Bjergmynte, *Calamintha*

De bittesmå blomster passer godt til den naturlige have. Bjergmynte er en af de højest værdsatte blomster, når man som insekt flyver henover haven. Bjergmynten blomstrer allerede fra juli og fortsætter sin blomstring til oktober. Højden er ca. 40 cm.

4 Hamp hjortetrøst, *Eupatorium cannabinum*

Op til 2 m høj staude, der fra juli – september danner forholdsvis store blomsterskærme, som tiltrækker mange insekter. Vokser kraftigt og fylder godt i baggrunden af staudebedet i den fugtige have.

5 Lammeøre, *Stachys*

Fin lav vintergrøn staude, der når en højde på ca. 40 cm, når den står med oprette blomsterstande fra juni – august. De grå og lådne dekorative blade dækker bedets bund godt, og blomsterne er vigtige for insekter.

Minder lidt mere om almindelig havejord, hvor næringsindholdet er højt. Mængden af humus er stor. Surhedsgraden er neutral eller basisk.

Solrig og tør

1 Bynke, *Artemisia*

Der findes en række bynker, der beriger det tørkeramte bed med robuste og flotte grå blade. Deres blomstring er ikke så kraftig, så man vælger ofte bynke fordi bladene er krøllede, trådformede og flot sølvfarvede. *A. filifolia* bliver 60 cm og har trådformet løv, *A. lactiflora* bliver 100 – 150 cm høj og har små hvide blomster og gråt løv, *A. ludoviciana* har hvidfiltede blade og bliver ca. 50 cm høj.

2 Mandstro, *Eryngium alpinum*

50 – 70 cm høje planter, der fra juli – september får flotte tidselformede blå blomster. Kan

også fås med hvide blomster. En god insektmagnet trods de meget stikkende blomster. Mandstro findes i flere forskellige sorter.

3 Storblomstret kongelys, *Verbascum densiflorum*

Stor og opretvoksende godt 1 m høj stau-
de med filded blade. Den høje blomster-
stand er ligeledes filtet og bærer fra juli –
september et stort antal små gule blomster,
der flittigt besøges af naturens insekter.
Planten er toårig – hvilket vil sige, at den
første år danner en flad roset, og først året
efter danner den oprette blomst. Efter

blomstringen dør planten, men når at kaste
frø til nye generationer.

4 Torskemund, *Linaria purpurea*

Fin opret staude, der bliver 50 – 70 cm høj
og blomstrer fra maj i foråret og helt frem til
september. Blomsteraks med små violette
torskemundsblomster. Rigtig fin til buketter,
der gerne må have et mere naturligt look.
Sår flittigt sig selv.

Tør skygge/stengærde

1 Kranssalvie, *Salvia verticillata*

Dejlig skovbundsstaude, der elsker solrige omgivelser,
men gerne vil have en mere humusrig jord at vokse i.
Blomstringen varer fra først på sommeren og hen mod
august. De tragtformede blomster sidder på ca. 60 cm
høje blomsteraks og er fine sartrosa.

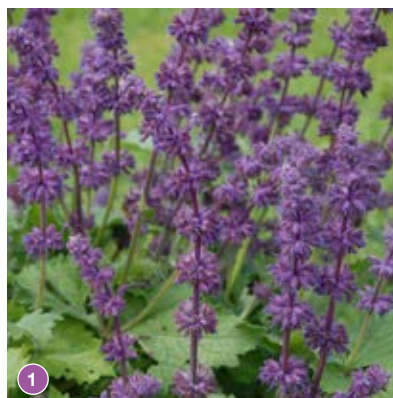
2 Rundfinnet radeløv, *Asplenium trichomanes*

Lille fin kun 15 cm høj bregne, der nemt trives i spræk-
kerne på et stengærde eller i et trug. Kræver ikke meget
jord at vokse i. Tørke- og skyggetålende. Har vintergrøn-
ne blade

3 Kambregne, *Blechnum spicant*

En lidt større bregne på 30 - 40 cm som giver lidt mere
fylde, men alligevel trives på meget snæver plads. Tørke-
og skyggetålende. Har vintergrønne blade

Bede under større buske og
træer, hvor konkurrencen om
vand og næring er høj. Det
kan også være under tagud-
hæng på nordsiden af huset.

HUSK at planterne skal have hjælp til at gro godt
fast. Vand flittigt de første år – herefter vil plan-
terne kunne klare selv meget tørre perioder

Mad over bål

Når bålet tændes, og familien og vennerne samles, så sker der noget helt specielt. Langsomheden indtræder, for vi skal vente på, at der er gløder nok til at riste pølser, poppe popcorn, bage snobrød eller riste skumfiduser. Nærværet og samtalerne eller bålsange vækker alle sanser, og får os til at være til stede i nuet.

Det behøver ikke være mørkt

Mange forbinder måske det at tænde bål med kulde og mørke. Sådan behøver det ikke være, for du kan sagtens tænde bål midt på dagen og lave en dejlig frokost. Med en smule båludstyr kan det hurtigt lade sig gøre at

lave mad på en rist, i en gryde eller på en pande.

Et godt ildsted

Sikkerhed er vigtigt. Bålpladsen skal anlægges, så der ikke går ild i hækken eller andre brandbare elementer. Har du ikke mulighed for

at anlægge en stor bålplads, så brug et bålfad – det kan også flyttes, så bålmeden laves i nærheden af terrassen eller huset. Brug altid tørt brænde og tænd op med biooptænding, så du undgår avisepapir og pap, som kan flyve rundt og tænde ild andre steder.

Hav **ALTID** vand i nærheden, så ilden ikke spredes, hvis gløder flyver væk. **SLUK** altid bålet, når I forlader bålstedet.

Kunne du tænke dig at lave mad over bål, så kommer her to supernemme retter

Æggekage · 4 personer

Har du spinat og purløg, små buketter af broccoli og måske en fin lille squash, kan du hurtigt lave en dejlig æggekage på en pande over bålet.

6 æg
2 spsk hvedemel
½ dl mælk
1 løg
50 g revet mozzarella
Salt og peber

Grøntsagerne renses og skæres i mindre stykker. Løget skæres i små stykker. Pisk æg, mel og mælk sammen med salt og peber. Den varme pande over glødebålet skal stå stabilt og helt

lige på trefod eller hænge stabilt i bålstativet. Kom lidt smør på panden, så æggekagen ikke brænder fast. Inden smørret bliver for mørkt, skal løgene steges, men må ikke blive sorte. Æggemassen hældes over, osten fordeles, og nu kan du fylde de grøntsager i, som du har lyst til.

Nu lægges der et låg over panden. Efter ca. 10 – 15 min. er æggemassen stivnet, og retten er klar til servering med groft rugbrød. Pynt med frisk purløg.

Grøntsagssuppe med kikærter · 4 personer

Rigtig mange grøntsager kan anvendes til en suppe kogt over bål. Årstidens rodfrugter er oplagte at skrælle og koge til en velsmagende ret.

1 dåse eller brik forkogte kikærter
3 – 4 bladselleristilke
½ knoldselleri
1 pastinak eller persillerod
2 – 4 fed hvidløg
1 løg
1 liter grøntsagsboullion
Olivenolie
Salt og peber

Kikærterne drænes. Løg og hvidløg skæres i små tern. Pastinak, knold- og bladselleri skæres

i lidt større stykker. Gryden sættes over bålet, og når den er varm, hældes lidt olivenolie i, og hvidløg, løg og pastinak samt knoldselleri brunes let af. Derefter tilsættes bladselleri. Nu hældes grøntsagsboullion over, og når suppen har kogt i 10 min., tilsættes kikærter. Nu skal suppen igen varmes op til kogepunktet, men er så klar til at blive smagt til med salt og peber inden serveringen.

Drys evt. med lidt bredbladet persille eller anden krydderurt.

AMBRATRÆET

Virginsk ambra er et sommergrønt fint træ med ahornformede blade og tydelig korklignende bark. Når træet hvert efterår trækker næringsstofferne tilbage fra bladene, går træet nærmest i brand. Et smukt syn af ildrøde blade sætter kulør på efterårshaven, og træet holder bladene forholdsvis længe.

Virginsk ambra kendes på den stærkt duftende harpiks, som udskilles, hvis man snitter i træet. Det latinske navn *Liquidambar* kommer af *liquidus*, der betyder flydende og *ambar*, der betyder ambra. Arten, som vi planter i Danmark (*styraciflua*) er naturligt udbredt i Nordamerika og er den mest hårdføre af arterne. I USA kalder man træet for Sweetgum, som henfører til den nævnte harpiks.

Blade

Bladene er håndlappede med fem lapper. Hver lap er trekantet og har en fin savtakket kant. Bladene er i udspring lysegrønne, over sommeren mørkegrønne, og inden løvfald starter et sandt farvespil, hvor de først er gulgrønne, orange til rosa, for derefter at blive glødende røde og mørkviolette.

Frugter

Træet danner to cm store blomsterstande, der udfoldes i maj måned. De er limegrønne og ret svære at få øje på. Hvis sommeren er varm, kan man være heldig at se de flotte kuglerunde frugter, men man skal ikke regne med at se dem hvert år.

Bark

De unge ambratræer har en relativt glat overflade, som er gråbrun. Først når træet får alder, ses de tydelige korklignende fuger.

Form

Trækronen er kegleformet, men ser lidt uregelmæssig ud. Man kan kende træet på de glinsende gule endeknopper. De unge grene er rødbrune, men skifter efter to år til mere grålige farver. Med årene bliver barken korkagtig og meget dekorativ.

Virginsk ambra vokser ikke så meget hvert år, men fuldt udvokset bliver det et 8 – 10 m højt træ. Kronens kegleform ændrer sig til at være mere rund, jo ældre træet bliver.

Plant et unikt træ

- træer binder CO₂

Virginsk ambra må ikke tørre ud. Sørg for at jorden er muldrig og vand med rigelige mængder vand de første 2 – 3 år, til træet er vokset godt til

Sorten 'Gumball' har en næsten kuglerund krone, og de fine lysende grønne blade danner - som det almindelige ambratræ - også fine høstfarver. Fås podet i flere forskellige højder

Køber du en udvalgt sort af virginsk ambra, f.eks. 'Worplesdon' sikrer du dig, at høstfarverne er gode. Er dit træ ikke podet, men formeret fra frø, er det ikke 100% sikkert, at det får flotte høstfarver. I dit lokale havecenter kan du få rådgivning om de enkelte sorters fortrin

Der er knapt så meget fart på havens forvandling på denne årstid, så mængden af havearbejde er også mindre. Det giver plads til at få lagt forårets blomsterlæg og overveje, hvilke hjørner af haven, som måske skal omlægges til en mere naturlig havestil.

I dette nummer af Haveglæder får du indblik i, hvordan du kan anlægge et spiseligt hegn, kombinere forårsløg og planter, fylde et bed med efterårets blomster til den naturlige have, og så afslører vi gartneres favoritstorkenæb. Vi har også en god opskrift med på æggekage over bål, og når familien nu er kommet udenfor, så er det oplagt at lave en naturbingo, hvor der skal findes insekter på pladen.

Rigtig god fornøjelse!

Scan QR koden og få et stort leksikon over planter til din have. I app'en kan du søge oplysninger om buske, træer, roser, stauder, surbundsplanter, frugt og grøntsager. Søg på farver, højde, modningstid og se, hvor du kan anvende planterne. Du kan også læse

artikler om haveemner, du ønsker uddybet eller se video af diverse gøremål i haven.

I havesæsonen vil der løbende være tips til, hvilke aktuelle gøremål du skal udføre i haven. App'en viser dig vej til dit nærmeste havecenter, hvor vi glæder os til at se dig.

Besøg www.haveglæder.dk

videoklip · artikler · inspiration · nyhedsbrev

ISBN 978-87-91659-80-9

9 788791 659805 >